

*Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНИХ СПОРІВ

До спорів, що породжені нормами Сімейного кодексу України можна відносити спори: що випливають із Сімейного Кодексу, пов'язані із порядком користування житлом подружжям, якому воно належить на праві спільної сумісної власності відповідно до умов шлюбного договору; щодо порядку встановлення в судовому порядку факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу; щодо поділу майна подружжя; спори про розірвання шлюбу; визнання шлюбу недійсним; спори, пов'язані з вихованням дітей; спори щодо усиновлення; розпорядженням часткою, що є об'єктом спільної сумісної власності; спори про стягнення аліментів; пов'язані із виселенням із жилого приміщення у зв'язку з реєстрацією недійсного шлюбу; припиненням права на утримання за домовленістю подружжя взамін набуття права власності на житло; поділом житлового будинку (квартири) та інші.

Серед даної категорії спорів безумовно найбільш поширеними є спори про розірвання шлюбу та спори щодо поділу жилого будинку (квартири) подружжя. У зв'язку з цим розроблена значна кількість правових позицій ВСУ при розгляді даних спорів з метою забезпечення здійснення сталої правозастосовної діяльності органами правосуддя. Наприклад, 30 березня 2016 року Верховний Суд України ухвалив постанову у справі № 6-2811цс15, в якій міститься правова позиція. В ній зазначається, що відповідно до статей 69, 70 СК України дружина і чоловік мають право на поділ майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності. У разі поділу такого майна частки майна дружини та чоловіка є рівними [1].

Майно, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, ділиться між ними в натурі. Якщо дружина та чоловік не домовилися про порядок поділу майна, спір може бути вирішений судом. При цьому суд бере до уваги інтереси дружини, чоловіка, дітей та інші обставини, що мають істотне значення. Неподільні речі присуджуються одному з подружжя, якщо інше не визначено домовленістю між ними. Присудження одному з подружжя грошової компенсації замість його частки у праві спільної сумісної власності на майно, зокрема на житловий будинок, квартиру, земельну ділянку, допускається лише за його згодою, крім випадків, передбачених ЦК України (частини перша, друга, четверта статті 71 СК України).

Так, присудження судом грошової компенсації одному з подружжя замість його частки у праві спільної сумісної власності на майно, зокрема на

житловий будинок, квартиру, земельну ділянку, допускається лише за наявності згоди цієї особи на таке присудження, крім випадків, передбачених статтею 365 ЦК України.

Положеннями цієї статті передбачають підстави, за наявності яких суд може задовольнити позов співвласника про припинення права особи на частку у спільному майні, якщо: частка є незначною і не може бути виділена в натурі; річ є неподільною; спільне володіння і користування майном є неможливим; таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї. Суд постановляє рішення про припинення права особи на частку у спільному майні за умови попереднього внесення позивачем вартості цієї частки на депозитний рахунок суду.

Крім того, відповідно до частини третьої статті 370 ЦК України виділ частки із майна, що є у спільній сумісній власності, здійснюється у порядку, встановленому статтею 364 цього Кодексу, частиною другою якої передбачено, що якщо виділ у натурі частки зі спільного майна не допускається згідно із законом або є неможливим (частина друга статті 183 цього Кодексу), співвласник, який бажає виділу, має право на одержання від інших співвласників грошової або іншої матеріальної компенсації вартості його частки [2].

Згідно із частиною п'ятою статті 71 СК України присудження одному з подружжя грошової компенсації можливе за умови попереднього внесення другим із подружжя відповідної грошової суми на депозитний рахунок суду [3].

Також варто зазначити, що у пункті 25 постанови від 21 грудня 2007 року № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» Пленум Верховного суду України роз'яснив, що, вирішуючи питання про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, зокрема неподільної речі, суди мають застосовувати положення частин четвертої, п'ятої статті 71 СК України щодо обов'язкової згоди одного з подружжя на отримання грошової компенсації та попереднього внесення другим із подружжя відповідної грошової суми на депозитний рахунок суду [4].

За відсутності такої згоди присудження грошової компенсації може мати місце з підстав, передбачених статтею 365 ЦК України, за умови звернення подружжя (одного з них) до суду з таким позовом (стаття 11 цього Кодексу) та попереднього внесення на депозитний рахунок суду відповідної грошової суми.

З огляду на це, у тому разі коли жоден із подружжя не вчинив таких дій, а неподільні речі не можуть бути реально поділені між ними відповідно до їх часток, суд визнає ідеальні частки подружжя в цьому майні без його реального поділу і залишає майно у їх спільній частковій власності.

Література:

1. Постанова Верховного Суду України від 30 березня 2016 року у справі // [Електронний ресурс]: – Режим доступу: № 6-2811цс15[http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/F9449D8B9AEF7B02C2257F8D00465058](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/F9449D8B9AEF7B02C2257F8D00465058).
2. Цивільний кодекс України : Кодекс від 16.01.2003 р. № 435–IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 40-44. – ст. 356.
3. Сімейний кодекс України: Кодекс від 10.01.2002 р. № 2947–III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 21- 22. – ст. 135.
4. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» від 21.12.2007 р. № 11 // [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07>.

Глиняна Катерина Михайлівна,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ У ВІДНОСИНАХ ОПІКИ

Питання встановлення опіки над дітьми, правове забезпечення захисту їх прав та законних інтересів привертає увагу не тільки законодавця, але й висвітлювалось у працях вчених як за доби незалежності нашої країни, так і доби її становлення та розвитку. Так, цьому питанню присвячені праці вітчизняних та зарубіжних фахівців у галузі цивільного та сімейного права: Д.І. Азаревича, С.С. Алексєєва, Ч.Н. Азімова, Д.В. Бобрової, В.І. Борисової, О.В. Дзери, А.С. Довгерта, Н.А. Д'ячкової, І.В. Жилінкової, О.С. Йоффе, О.Л. Невзгодіної, О.О. Красавчикова, Н.С. Кузнєцової, І.Б. Новицького, Д.С. Прутян, З.В. Ромовської, В.О. Рясенцева, О.А. Підпригори, Н.О. Саніахметової, С.О. Харитонова, Ю.С. Червоного, Б.Б. Черпахіна, Я.М. Шевченко, І.В. Шерешевського та ін. дослідженням питань опіки є кандидатські дисертації Н.А. Д'ячкової [1] «Опіка як спосіб охорони майнових прав фізичних осіб» та Д.С. Прутян «Опіка за римським приватним правом та сучасним цивільним законодавством України». Однак, у зазначених працях увага приділяється, головним чином, питанням захисту прав дітей на майно, і зовсім не розглянуті особливості захисту інтересів дитини у відносинах опіки. Зазначене свідчить про недостатній рівень дослідження питань захисту інтересів малолітніх дітей у цивільному праві України, та про доцільність звернення до їх вивчення.

Зміст правовідносин опіки складають суб'єктивні права та юридичні обов'язки суб'єктів таких правовідносин. У приватноправових відносинах опіки правами та обов'язками наділені опікун та підопічна особа. Між суб'єктами опіки встановлюються відносини, засновані на певних морально-етичних та правових принципах. Саме за допомогою правового регулювання досягаються охорона та захист інтересів підопічних осіб у сфері створення для них необхідних побутових умов, забезпечення житлом, організації їх виховання та культурного розвитку.

Цивільне та сімейне законодавства чітко визначають права та обов'язки суб'єктів опіки. Це досягається двома засобами: уточненням повноважень опікунів і можливістю підопічних осіб звернутися до органу опіки і піклування у разі, коли опікуни зловживають своїми правами чи їх перевищують [2].

При визначенні прав та обов'язків з опіки законодавець виходить із того, що призначенням інституту опіки є захист прав та законних інтересів підопічної особи. Тому головною фігурою в цих відносинах є малолітня дитина, над якою встановлено опіку.

Обов'язок опікуна по захисту прав та інтересів підопічних дітей полягає у представництві їх інтересів у відповідних державних, громадських та інших організаціях та установах, а також у відносинах за участю громадян. Опікун не може відмовитись від виконання представницьких функцій щодо підопічного. Діяльність опікуна по захисту прав підопічного хоча і впливає з обов'язку виховання дітей, але обмежується законодавством.

Відповідно до ст. 68 ЦК України опікун, його дружина, чоловік та близькі родичі (батьки, діти, брати, сестри) не можуть укладати з підопічним договорів, крім передання майна підопічному у власність за договором дарування або в безоплатне користування за договором позички [3].

Опікун не може здійснювати дарування від імені підопічного, а також зобов'язуватися від його імені порукою (ч. 2 ст. 68 ЦК України) . Пункт 31 Крім цього, опікун самостійно не може відмовитися від спадщини на користь підопічного.

Згідно з п. 4.7 Правил опіки та піклування опікун не має права без дозволу органів опіки та піклування укладати правочини, якщо вони виходять за межі побутових. До правочинів, які виходять за межі побутових, Правила опіки та піклування відносять: правочини, що вимагають нотаріального посвідчення та спеціальної реєстрації; правочини про відмову від майнових прав, які належать підопічному; правочини про поділ майна; правочини про поділ, обмін та продаж житлової площі, видачу письмових зобов'язань. Зазначений перелік таких правочинів не є вичерпним. До нього можуть бути віднесені й інші правочини.